

Motion till riksdagen 2025/26:4221

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2025/26:294 För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2025/26:294 För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast ska återkomma med förslag, motsvarande det i proposition 2025/26:294, om en ny grund för omhändertagande för vård på grund av barnets anknytning till familjehemmet inarbetat i nuvarande LVU och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering av den nya grunden för omhändertagande för vård på grund av barnets anknytning till familjehemmet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Miljöpartiet välkomnar initiativet till en genomgripande översyn av LVU. LVU reglerar några av de mest ingripande beslut som samhället kan fatta mot ett barn och barnets familj. Lagstiftningen måste därför vara tydlig, förutsägbar och fullt ut förankrad i barnkonventionen och andra internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Det är positivt att regeringen vill tydliggöra barnet som självständig rättighetsbärare, stärker rätten till offentligt biträde och ser till att barns rättigheter enligt barnkonventionen i större utsträckning tillgodoses. Dessvärre brister regeringens proposition som helhet i såväl beredning som barnrättslig analys.

För Miljöpartiet omgärdas LVU av en kedja av insatser som måste stärkas i sin helhet. Insatser måste kunna sättas in tidigt och förebyggande innan situationen blivit

ohållbar, inklusive trygga och stabila placeringar, obruten skolgång, tillgång till hälso- och sjukvård och långsiktigt stöd under placeringen och efteråt.

Beredningen av förslaget är otillräcklig för så ingripande lagstiftning

I sammanhanget vill Miljöpartiet lyfta fram att utkastet till lagrådsremiss remitterades den 1 december 2025 med sista svarsdag den 19 januari 2026. Eftersom remisstiden sträckte sig över jul och nyår då remissinstanserna kan antas ha begränsad bemanning, blev den sju veckor långa remisstiden betydligt kortare. Vidare innehåller utkastet till lagrådsremiss förslag från fem olika utredningar: Barns och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71), Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40), För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66), Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38) och promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (dnr 1416-2021/22). Institutet för mänskliga rättigheter, JO, SKR och flera andra remissinstanser framhöll att tidsramen begränsade deras möjligheter att genomföra en fullständig och grundlig analys. Institutet påpekade också att SOU 2025:38 inte tidigare hade remitterats. När lagstiftningen gäller frihetsberövanden, separationer från föräldrar och långtgående tvångsåtgärder mot barn kan en bristfällig beredning få mycket allvarliga konsekvenser.

Det är dessutom anmärkningsvärt att propositionen överlämnades medan remisstiden för SOU 2026:8 Rättssäker samhällsvård för barn och unga fortfarande pågår och innan utredningen om den statliga barn- och ungdomsvårdens framtida uppdrag och organisation hade redovisats. Regeringen föreslår alltså en stor omläggning av lagen om vård av unga samtidigt som centrala frågor som rör rättssäkerheten och samhällsvården av barn och unga fortfarande utreds. Att bygga om barn- och ungdomsvården i olika, delvis överlappande, lagstiftningsprojekt riskerar att skapa nya gränsdragningsproblem i stället för den tydlighet som regeringen säger sig vilja uppnå.

Det är anmärkningsvärt och rättsosäkert att inte möjliggöra för remissinstanser att göra gedigna analyser av förslag med sådan viktig karaktär. Miljöpartiet ser med oro på att flera remissvar inte hade hunnit behandlas innan propositionen lämnades över till riksdagen.

Barns utsatthet får inte omdefinieras till ett eget beteende

Till att börja med ställer sig Miljöpartiet kritiskt till utformningen angående vilka typer av beteenden som ska utgöra grund för ett omhändertagande. Därmed avstyrker vi regeringens förslag om att uttrycket ”socialt nedbrytande beteende” ska kompletteras med ”något annat destruktivt beteende”. Som Institutet för mänskliga rättigheter, Barnrättsbyrån, Nationell samverkan för psykisk hälsa, SKR, Stockholms universitet och JO framhäver är uttrycket vagt och utvidgningen riskerar att förskjuta ansvaret för den tilltänkta målgruppen från hälso- och sjukvård till socialtjänsten. Som Barnrättsbyrån framhäver riskerar förslaget och beskrivningen att skuldbelägga barn för utsatthet som i själva verket är en följd av övergrepp, psykisk ohälsa eller bristande skydd från vuxenvärlden.

Redan med gällande lagstiftning får barn som vårdas enligt LVU för eget beteende alltför ofta bära ansvar för det som egentligen är vuxenvärldens misslyckanden. Som

Barnrättsbyrån uppger kommer det nya rekvisitet ”något annat destruktivt beteende” än mer skuldbelägga barn för utsatthet som i själva verket är en följd av övergrepp, psykisk ohälsa eller bristande skydd från vuxenvärlden. Miljöpartiet ser stora risker med att förslaget i praktiken innebär att barns utsatthet för brott och sexuell exploatering tolkas och bedöms som ett eget annat destruktivt beteende. Det riskerar också att påverka de efterföljande insatserna, där barn i stället för att få vård och skydd utifrån utsatthet och som brottsoffer frihetsberövas och får insatser med syftet att förändra deras beteende.

Barnets anknytning och rätt till trygghet och kontinuitet

Miljöpartiet tillstyrker förslaget om en ny grund för omhändertagande på grund av barnets anknytning till familjehemmet, eller lex Lilla hjärtat som den nya bestämmelsen också kallats. För ett barn som har varit placerat under lång tid kan familjehemmet vara barnets tryggaste och mest stabila omsorgsmiljö. Ett abrupt uppbrott kan få allvarliga konsekvenser för barnets hälsa och utveckling. Barnets rätt till kontinuitet, stabilitet och nära relationer måste kunna väga tyngre än i dag, och därför är det positivt att regeringen föreslår att större hänsyn ska tas till anknytningen i familjehemmet.

Samtidigt är det viktigt att anknytningen till familjehemmet alltid är kopplad till barnets bästa och att bedömningar inte görs lättvindigt. Enbart det förhållandet att tiden går får inte automatiskt omvandla en tillfällig placering till ett permanent omhändertagande. Barnets egen inställning, relationen till föräldrar och syskon, skolgång och förutsättningarna för att återförenas med ursprungsfamiljen måste ingå i en individuell bedömning.

Med anledning av det ser Miljöpartiet behov av att förslagets konsekvenser följs upp noggrant efter ikraftträdandet. Flera remissinstanser, bl.a. JO och Kammarrätten i Stockholm, menar att det finns vissa frågetecken kring hur begreppet anknytning ska förstås och att förslaget behöver analyseras ytterligare. Därmed anser Miljöpartiet att den nya grunden för omhändertagande på grund av barnets anknytning till familjehemmet bör följas upp och utvärderas fem år efter ikraftträdandet. En sådan utvärdering skulle kunna analysera antalet beslut som fattats utifrån den nya grunden, barns erfarenheter, regionala skillnader, rättstillämpningen och relationen till familjehem och familj.

Nej till en ny lag för särskilda befogenheter

Miljöpartiet delar regeringens uppfattning att lagstiftningen om den statliga barn- och ungdomsvården behöver vara tydlig, rättssäker och lätt att tillämpa. Det är också positivt att barns och ungas rättigheter ges en mer framträdande plats i regleringen. Regeringens förslag om att samla de särskilda befogenheterna i en ny lag väcker dock allvarliga frågor om hur tvångsåtgärder mot barn och unga riskerar att normaliseras och formaliseras utan att behovet av befogenheterna först har analyserats tillräckligt.

Flera tunga remissinstanser, däribland Bris, Barnrättsbyrån, Funktionsrätt Sverige, Maskrosbarn, Rädda Barnen, Akademikerförbundet SSR, Stockholms universitet, SOS Barnbyar och Unicef Sverige, avstyrker eller är negativa till förslaget. Kritiken handlar bl.a. om att en separat lag om särskilda befogenheter riskerar att försvaga kopplingen till LVU:s grundläggande karaktär som skyddslagstiftning. Miljöpartiet delar den oron. Tvångsåtgärder inom barn- och ungdomsvården måste alltid förstås i relation till

vårdens syfte, barnets rättigheter och samhällets ansvar att erbjuda trygghet, stöd och behandling – inte som fristående administrativa verktyg.

Det är särskilt problematiskt att regeringen går vidare med förslaget utan att först ha genomfört en samlad översyn av behovet av samtliga särskilda befogenheter och en djupare barnrättslig analys av hur dessa befogenheter faktiskt har tillämpats. Statens institutionsstyrelse har under lång tid fått återkommande kritik när det gäller barns och ungas rättigheter, användningen av tvångsåtgärder och brister i vårdens kvalitet. Mot den bakgrunden borde utgångspunkten vara att minska behovet av tvång och stärka de förebyggande, behandlande och rättighetsbaserade insatserna – inte att föra över befogenheterna till en ny lag utan en tillräckligt grundlig prövning.

Barn ska inte isoleras

Miljöpartiet avstyrker förslaget om att nuvarande bestämmelser om att hålla omhändertagna barn och unga avskilda ska föras över till den nya lagen.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har rekommenderat Sverige att förbjuda avskiljning och isolering av barn. Sverige har dessutom flera gånger kritiserats för att nuvarande lagstiftning tillåter isolering av barn på ungdomshem. Regeringens förslag går i motsatt riktning.

Miljöpartiet har tidigare pekat på det stora allvaret i problemen på Sis och vikten av att göra genomgripande förändringar i hela kedjan av vården för barn som riskerar att fara illa. Både för att i högre grad hindra en destruktiv utveckling och behov av placeringar och givetvis också för att förhindra risken att dras in i brott. Till bilden hör att barn som är placerade riskerar att få en sämre start i livet än barn som inte är det. I SNS-rapporten Överleva barndomen: effekter av att tvångsomhändertagade barn, som bygger på 21 000 svenska domstolsmål om tvångsomhändertagande med stöd av lagen om vård av unga (LVU), visar på att fler unga som placeras riskerar att dö i förtid. När staten omhändertar och placerar barn är ansvaret mycket stort vad gäller hur innehållet i vården ser ut, och det är tydligt att ett mycket stort förändringsarbete behöver ske.

Sis måste reformeras i grunden

Miljöpartiet är väl medvetet om de allvarliga problem som länge funnits inom Sis. Få verksamheter i Sverige har kritiserats så hårt, så länge och så enhetligt som Sis – Statens institutionsstyrelse. Regering efter regering har fått rapporter om isolering, våld, självmord, sexuellt utnyttjande, kränkningar, personalbrist och barn som far illa inom verksamheterna.

Miljöpartiet vill se en genomgripande reform av Sis – med sikte på att ersätta Sis med mindre, kvalificerade och barnrättssäkra enheter. Sis ska vara en trygg och säker miljö där barn och unga får chans till rehabilitering, skolgång och ett bättre liv. I reformeringen av Sis är en god och tillgänglig vård och trygg miljö helt avgörande. För att säkerställa det vill vi ge Sis ett vårdande uppdrag. I dag har myndigheten inget lagstadgat ansvar för vare sig habilitering eller hälso- och sjukvård. Genom att ge Sis ett vårdande uppdrag kan vi säkra vårdkedjan och avsevärt förbättra vårdkvaliteten.

Ulrika Westerlund (MP)

Nils Seye Larsen (MP)

Camilla Hansén (MP)

Jan Riise (MP)

Mats Berglund (MP)

Annika Hirvonen (MP)